

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ISSN 2305-9389

Літопис Волині **Всеукраїнський науковий часопис**

Заснований у 2001 р.

Число 27

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

*Рекомендовано до друку вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 13 від 21 жовтня 2022 р.)*

Редакційна колегія

Каліщук Оксана Миколаївна, доктор історичних наук, професор (головний редактор);
Стрільчук Людмила Василівна, доктор історичних наук, професор (заступник головного редактора);

Антонюк Ярослав Миколайович, кандидат історичних наук, науковий співробітник;

Баран Володимир Кіндратович, доктор історичних наук, професор;

Бортнікова Алла Василівна, доктор політичних наук, професор;

Бубніс Арунас (Arunas Bubnys), кандидат історичних наук, директор департаменту дослідження геноциду і опору Центру вивчення геноциду і резистенції, м. Вільнюс, Литва;

Воробйова Наталія (Natalja Vorobjova), Dr.hist., віцепрезидент Університету прикладних наук ISMA, м. Рига, Латвія;

Горбачик Оксана Олександрівна, кандидат історичних наук;

Добржанський Олександр Володимирович, доктор історичних наук, професор;

Дорош Леся Олексівна, кандидат політичних наук, доцент;

Лозинська Ірина Григорівна, кандидат історичних наук;

Онищук Світлана Василівна, доктор наук з державного управління, доцент;

Скакальська Ірина Богданівна, доктор історичних наук, професор;

Хахула Любомир Ігорович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник;

Ярош Ярослав Богданович, доктор політичних наук;

Ярош Оксана Богданівна, доктор політичних наук.

*За достовірність інформації, що міститься в опублікованих матеріалах,
відповідальність несуть автори.*

*Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.*

Свідоцтво про державну реєстрацію ЗМІ: Серія КВ № 4527 від 01.09.2000 р.

«Літопис Волині» включено до Переліку наукових фахових видань України категорії Б у галузі історичних, політичних наук та публічного управління (спеціальності 032 «Історія та археологія», 052 «Політологія», 281 «Публічне управління та адміністрування») відповідно до Наказу МОН України від 26.11.2020 № 1471 (додаток 3).

Журнал індексується в міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus (Польща).

Формат 60×84/8. 33,93 обл.-вид. арк., 34,29 ум. друк. арк. Наклад 100 пр. Зам. 1022/437.

Видавничий дім «Гельветика», 65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1

Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7623 від 22.06.2022 р.

Зміст

Історія Волині

<i>Малеончук Галина, Качковська Леся</i> Луцька міська рада у 1919–1939 рр.: формування та організація діяльності.....	9
<i>Сосницька Лілія</i> Жодного учня – поза школою (виконання закону про загальнообов’язкове навчання у Волинській області в перше повоєнне десятиліття)	15
<i>Хом’як Павло</i> Роль отця Августина (Августа) Медніса у збереженні католицької традиції в часи радянської влади та відновленні Римсько-Католицької церкви за незалежної України.....	22

Історія України

<i>Ананьїн Олег</i> Трансформації у системі охорони державного кордону в період антитерористичної операції на сході України (2014–2018 рр.).....	27
<i>Баран Володимир</i> Православна і Греко-католицька церкви в Західній Україні: 1939–1941 рр.....	32
<i>Гаврилишин Петро</i> Богдан Гаврилишин і Пласт.....	37
<i>Дударчук Любомир</i> Культурні процеси на Берестейщині в умовах нацистської окупації (1941–1944 рр.).....	44
<i>Клок Василь</i> Візія політичного майбутнього Галичини у працях Михайла Лозинського періоду Першої світової війни (1914–1918).....	50
<i>Кмін Анастасія</i> Історичний вплив на організаційні основи системи професійної підготовки військово-гуманітарного профілю.....	55
<i>Коцур Леся</i> Використання ключових подій Другої світової війни для замулювання історичної пам’яті м. Переяслава.....	58
<i>Ленартович Олег</i> До вісімдесятої річниці створення УПА.....	63
<i>Mieliekiestsev Kyrylo</i> Tensions on the topic of history in Polish-Ukrainian relations as a result of information warfare.....	68
<i>Монич Олександр</i> Становлення і розвиток Імстичівського монастиря у XVIII ст. у світлі нових документів ДАЗО.....	74
<i>Поливач Марія</i> Складання документів за часів Київської Русі	85
<i>Руденко Юлія</i> Форми і методи спротиву селян Шевченківської округи конфіскаційним заходам советської влади у 1920–1930-х рр.....	90

Санкович Марія	
Боротьба українського націоналістичного підпілля проти другої радянської заходних областей України.....	96
Трубчанінов Сергій	
Минуле України у працях Вадима Пассека.....	104
Уварова Олена	
Одеські міські голови-греки першої третини XIX ст.: приклад інтеграції іноземних переселенців до міського суспільства.....	110
Хоміцький Василь	
Освітня діяльність УПЦ КП в Західній Україні в період 1992–2018 рр.....	116
Чуйко Катерина	
Релігійна політика національних урядів 1917–1921 років: сучасна українська історіографія.....	124

Всесвітня Історія

Балух Олексій	
Буковинські терени – театр Турецько-польської війни 1672–1676 рр.....	129
Беззубенко Аліна	
Демографічна ситуація в Західній Європі у період Високого Середньовіччя.....	137
Гетьманчук Микола	
Сучасні підходи до висвітлення природи, причин та проявів радянського колабораціонізму періоду Другої світової війни (1939–1945 рр.).....	142
Крамар Юрій	
Династичні шлюби та їхня роль у дипломатії західноєвропейських держав раннього нового часу.....	149
Ілляшенко Юлія, Лисенко Алла	
Світова колоніальна система: чинники формування та становлення в період раннього Нового часу (кін. XV – пер. пол. XVII ст.).....	154
Сошніков Андрій	
Музеєфікація античної культурної спадщини в епоху Ренесансу.....	159
Стрільчук Людмила	
Паризька «Культура» 1950–1980-х рр.: про українське питання в контексті європейської політики.....	165
Ткачук Анатолій	
Доктрина та ідеологія стригольництва як спроба формування нової світоглядної парадигми на теренах північно-східних руських земель у XIV – на початку XV ст.....	169
Хлібовська Ганна	
Ідеологія і суспільна практика жіночого руху в Німецькій імперії.....	175

Археологія

Семенчук Сергій, Левандовська Людмила	
Культові святилища лівобережжя Середнього Подністрів'я.....	181

Політологія

<i>Алекперлі Гусейн Айдин</i> Формування глобального світопорядку та лібералізм.....	185
<i>Гаврилишин Петро, Дерещук Тетяна</i> Ефективність суспільства у поглядах Богдана Гаврилишина.....	190
<i>Клутчук Ірина, Трофіменко Любов</i> Features of ensuring and guaranteeing women's rights in the islamic republic of Iran.....	196
<i>Ліпкан Володимир</i> Анатомія геополітичної деструктивності: на прикладі війни Росії проти України.....	201
<i>Петряєв Олексій</i> Зовнішня політика Турецької Республіки в регіоні Південного Кавказу.....	212
<i>Постельжук Олександр, Валюх Людмила</i> Особливості викладання навчальної дисципліни «Основи науково-дослідної роботи» майбутнім бакалаврам-політологам.....	216
<i>Устименко Богдан</i> Політико-правові механізми протидії російській агресії на морі.....	222
Публічне управління	
<i>Андріяш Вікторія, Громадська Наталія, Малікіна Оксана</i> Управління земельними ресурсами: поняття, зміст та особливості.....	231
<i>Аніщенко Михайло</i> Реалізація державної антикорупційної політики у сфері охорони здоров'я і в медичній діяльності.....	237
<i>Балаш Лілія, Лисюк Ольга, Гонтар Зоряна, Бінерт Олеся</i> Ключові поняття і підходи державної політики щодо соціалізації здобувачів вищої освіти в Україні.....	244
<i>Боголепова Аліна, Ковтун Оксана</i> Актуальні проблеми подолання корупції в умовах війни та у поствоєнний період.....	251
<i>Kiforenko Oksana</i> Public administration of international trade: regional aspect.....	257
<i>Предко Михайло</i> Вплив корупції на систему публічного управління в Україні.....	262
<i>Селіванов Сергій</i> Кадровий резерв як модернізаційний механізм управління людськими ресурсами на державній службі в Україні.....	268
<i>Сітніков Олександр</i> Шляхи вдосконалення національного законодавства у сфері забезпечення діяльності служби управління персоналом.....	274
<i>Терешкевич Галина (сестра Діогена)</i> Аналіз державної політики реформування системи охорони здоров'я на засадах біоетики.....	279

УДК 94(477.74-25)(=14) «18»(092)

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.27.18>

ОДЕСЬКІ МІСЬКІ ГОЛОВИ-ГРЕКИ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХІХ СТ.: ПРИКЛАД ІНТЕГРАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ДО МІСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Уварова Олена,

кандидатка історичних наук, доцентка,

доцентка кафедри суспільних наук

Одеського національного медичного університету

ORCID ID: 0000-0003-2274-4003

У статті на прикладі біографій трьох міських голів Одеси першої третини ХІХ ст. проаналізовано процес інтеграції грецьких іноземних переселенців до міського середовища. Подано відомості про життя та діяльність одеських купців грецького походження – Івана Кафеджи, Івана Амвросіо, Дмитра Інглезі, показано, що вони дієво брали участь у громадських, комерційних, соціальних та культурно-освітніх починаннях, сприяючи тим самим зростанню добробуту міста. Навіть обмаль знайденої інформації про Івана Кафеджи свідчить про його дотичність до становлення сучасного міста як члена Комісії (Комітету) для відбудови одеської гавані. Іван Амвросіо доклав зусиль до налагодження водопостачання міста, займався справами міського шпиталю та брав участь у боротьбі з епідеміями, сприяв появі Грецького комерційного училища, утворенню Грецького філантропічного товариства. Дмитро Інглезі був членом будівельного комітету, комерційного суду, комісії міського шпиталю, комісії для влаштування одеського порто-франко тощо, брав участь у протиепідемічних заходах та входив до складу благодійницьких товариств.

Проведений аналіз свідчить про намагання грецького купецтва долучитися до громадської служби, суспільних справ та формування міської культури, що ілюструє їхню інтеграцію до нового середовища та внесок у розвиток Одеси. Висвітлені подробиці життя та діяльності представників грецької громади, які обіймали посади міських голів, одночасно персоналізують становлення одеського міського самоврядування. Зроблено висновок, що сприятливі умови для облаштування на новому місці, як-то релігійна спорідненість, комерційна специфіка міста, лояльність уряду та місцевої влади, сприяли поступовій інтеграції та асиміляції грецьких іноземних переселенців у новому середовищі, але не змінили почуття їхньої ідентичності.

Ключові слова: Іван Кафеджи, Іван Амвросіо, Дмитро Інглезі, міські голови, греки Одеси, місцеве самоврядування, грецькі громади.

Uvarova Olena. Odesa city mayors by Greek origin in the first third of the 19th century: an example of the integration of foreign immigrants to the urban society

In the article, on the example of the biographies of three mayors of Odesa in the first third of the 19th century, the process of integration of Greek foreign immigrants into the urban environment is analyzed. Information about the life and activities of Odesa merchants of Greek origin – Ivan Kafedzhi, Ivan Amvrosio, Dmytro Inglezi is presented, it is shown that they effectively participated in public, commercial, social, cultural and educational undertakings, thereby contributing to the growth of the city's well-being. Even the paucity of information found about Ivan Kafedzhi indicates his involvement in the formation of the modern city as a member of the Commission (Committee) for the reconstruction of the Odesa harbor. Ivan Amvrosio made efforts to improve the city's water supply, was involved in the affairs of the city hospital and participated in the fight against epidemics, contributed to the emergence of the Greek Commercial School, and to the formation of the Greek Philanthropic Society. Dmytro Inglezi was a member of the building committee, the commercial court, the commission of the city hospital, the commission for the establishment of the Odesa porto-franco, etc., participated in anti-epidemic measures and was a member of charitable societies.

The conducted analysis testifies to the efforts of the Greek merchants to join public service, public affairs and the formation of urban culture, which illustrates their integration into the new environment and contribution to the development of Odesa. The presented details of the life and activities of the representatives of the Greek community, who held the positions of city mayors, at the same time specify the formation of Odesa city self-government. It was concluded that favorable conditions for settlement in a new place, such as religious affinity, commercial specificity of the city, loyalty of the government and local authorities, contributed to the gradual integration and assimilation of Greek foreign immigrants in the new environment, but did not reduce their sense of identity.

Key words: Ivan Kafedzhi, Ivan Amvrosio, Dmytro Inglezi, city mayors, Greeks of Odesa, local self-government, Greek communities.

Процес формування міського суспільства Одеси кінця ХVІІІ – першої третини ХІХ ст. проходив в умовах швидких темпів зростання населення міста за рахунок міграцій, у тому числі з-за кордону. Урядова політика сприяла появі іммігрантів, а місто-порт притягувало до себе грецьких негоціантів, які надалі склали ядро грецької громади і персоналізували місцеву зернову торгівлю. Ці поселенці

долучалися до роботи органів влади, фінансових установ, освітньо-культурних закладів тощо, поступово інтегруючись до міського суспільства. **Мета статті** – на прикладі біографій міських голів грецького походження Івана Кафеджи, Івана Амвросіо, Дмитра Інглезі простежити процес інтеграції іноземних поселенців до міського суспільства Одеси. Висвітлення подробиць життя та діяльності конкретних представників грецької громади не тільки збагатить комплекс відомостей про неї, але й конкретизує тему становлення одеського міського самоврядування.

Аналіз досліджень і публікацій показав, що особа І. Кафеджи майже невідома, за виключенням деяких згадок у загальних роботах та краєзнавчих розвідках [1–4]. Про постать І. Амвросіо порівняно більше міститься інформації у спеціальних роботах [5; 6]. З трьох цих осіб найбільш відомим є Дмитро Інглезі, статті про якого наявні у вітчизняних та зарубіжних виданнях [7; 8]. Важливим заходом стала онлайн-виставка «Греки Одеси: бургомістри та міські голови кінця XVIII–XIX ст.», підготовлена у 2021 р. за ініціативи Філії Грецького фонду культури в м. Одесі¹. Зауважимо, що посада міського голови у дореформеному періоді не мала такого значення у місті, як після або сьогодні. Ймовірно, цим пояснюється обмеженість інформації. Її збільшенню допомогло дослідження архівних документів.

Усі троє досліджуваних осіб оселилися в Одесі в перші роки розбудови міста. На той час уряд сприяв оселенню іноземців, надавав пільги, грошові позички і ділянки під будівництво, для поліпшення умов життя було введено посаду піклувальника, а для завідування справами грецьких поселенців утворено особливу «комісію для греків і албанців» [9, с. 28–29].

Іван Іванович Кафеджи (близько 1764 – не раніше 1828) – перший представник грецьких переселенців на посаді міського голови Одеси (1800–1803 рр.). Відомостей про його походження майже немає. Архівні документи повідомляють, що у 1815 р. як австрійсько-підданий він звернувся з проханням до Одеського міського магістрату про зарахування його до одеських купців 3-ї гільдії і змінив своє підданство [10, арк. 1-1-зв.].

У справі «Формулярні чорнові списки членів одеського магістрату» містяться відомості про купця «Івана Івановича Кафеджа», вибраного бургомістром на період серпня 1800 р. – травня 1801 р.: вік – 39 років, сімейний стан – одружений, має сина Миколу 2 років [11, арк. 1 зв.-2]. Згідно з метричними книгами Одеської Свято-Троїцької (Грецької) церкви син Микола народився 23 червня 1801 р. [12, с. 218–219]. Отже, відомості магістрату могли бути складені орієнтовно у 1803 р. Звідси можна спробувати встановити рік народження І.І. Кафеджи як 1764 р.

З літератури відомі роки перебування І.І. Кафеджи на посаді міського голови – 1800–1803 рр. [1, с. 791]. Тут виникає питання. Якщо згідно з відомостями магістрату у серпні 1800 р. – травні 1801 р. І.І. Кафеджи значився бургомістром [11, арк. 1 зв.-2], то чому вважається, що міським головою він був у 1800–1803 рр.? Це потребує уточнення. Наступною помітною активністю І.І. Кафеджи стало перебування у складі утвореної одеським магістратом 8 травня 1800 р. Комісії (Комітету) для відбудови одеської гавані. Пов'язані з цією установою події стали справді історичними для міста. Річ у тому, що наприкінці 1790-х рр. владою було призупинено подальшу розбудову Одеси. Тому на початку 1800 р. одеський магістрат вирішив клопотати перед урядом щодо дозволу взяти на себе зобов'язання будівництва міста і порту [1, с. XX]. Після задоволення цього прохання магістрат отримав кредит у 250 тис. руб. строком на 14 років [2, с. 88–90, 283–286], а для організації відбудови одеської гавані створив спеціальну Комісію, наглядачем робіт у складі якої рахувався купець І.І. Кафеджи [3, с. 376]. Комісія пропрацювала до 1803 р. [2, с. 91].

Подальша задіяність І.І. Кафеджи у міських установах невідома. Його купецька діяльність теж не відрізнялась розмахом і, можливо, з роками занепала, позаяк у 1828 р. горілчаний завод і фруктовий сад в урочищі Куяльник та будинок у центрі міста, які належали йому, були виставлені на продаж [13; 14]. Цим же роком 16-им січнем датується запис у метричних книгах Грецької церкви про шлюб купця Антонія Яннопуло із Зефірою Парчовою; одним зі свідків записано «Кафези Иван» [15, арк. 18]. Вважаємо, що це саме І.І. Кафеджи, і це є останній раз, коли він фігурує в записах, що наводить на думку про час його смерті – не раніше 1828 р.

І.І. Кафеджи користувався авторитетом серед городян, позаяк часто запрошувався бути свідком на весіллях та хрещеним батьком, що видно із записів у церковних книгах. У них же знаходимо відомості і про його родинне коло: синів Миколу (1801 р.н.), Петра (1803 р.н.), Івана (1814 р.н.), дочок Любові (1806 р.н.), Віри (1807 р.н.), а також, можливо, сина Леоніда (помер у 1819 р. у віці 1 року) і доньки Надії (вийшла заміж за купця Дмитра Андрєянського) [12, с. 218–219; 16, арк. 255; 17, арк. 2; 18, арк. 41;

¹ Члени робочої групи: д.і.н., професор О.Б. Дьомін, директор Філії ГФК С. Парадісопулос, к.і.н., доцент О.О. Уварова, співробітник Філії ГФК Г.А. Ізувіта. Авторка статті висловлює подяку директору Філії С. Парадісопулосу за запрошення увійти до складу робочої групи з підготовки виставки і можливість опрацювання матеріалів.

19, арк. 23 зв.; 20, арк. 16]. В одному з архівних документів вказано ще дочку Олімпію (Олімпіаду) [10, арк. 2 зв.]. А також, можливо, першим шлюбом був одружений з Ганною (прізвище невідоме), ім'я якої простежується в метричних книгах на початку XIX ст., і вона вказана як мати їхнього сина Петра [12, с. 423; 16, арк. 255]. Другим шлюбом був одружений з Надією Семенівною Дружиніною, народженою, ймовірно, в 1781 р. [10, арк. 2; 21]. Надалі нащадки І.І. Кафеджи, принаймні за метричними книгами Грецької церкви, не простежуються.

Активним громадським діячем був міський голова і купець 1-ї гільдії Іван Амвросійович Амвросіо (близько 1772–1852). У некрологу було відзначено, що це був «один із найстаріших тутешніх жителів, який бачив наше місто в дитинстві і діяльно сприяв його влаштуванню та процвітанню» [22]. Там само, а також у метричних книгах [23, с. 8], зустрічаємо відомості, що І.А. Амвросіо помер 27 грудня 1852 р. на 81-му році життя, що дає можливість вирахувати рік народження – 1772 р. Майбутній одесит походив з пелопоннеського селища Димітсана [22]. Дослідник Г. Пятигорський як місце його народження називає м. Тріполіс і повідомляє, що в Одесі оселився не пізніше 1798 р. [6]

У 1800 р. І.А. Амвросіо був прийнятий до купецтва [2, с. 295]. У 1806 р. збудував чотири торговельні лавки в Мілочному ряду (сьогодні – Грецька площа, будівля лавок не збереглася) [24, арк. 30]. У 1814 р. разом з І. Манесі та С. Ксідією заснував Грецьке страхове товариство [5, с. 142]. Влаштував поблизу Одеси завод для вилучення із фруктів горілки та її дистилювання [22]. І.А. Амвросіо ставлять в один ряд з потужними одеськими комерсантами у хліботорговлі та імпортно-експортному бізнесі 1820-х рр., такими як Ф. Родоканакі, К. Папудов, О. Мавро, Г. Маразлі, Ф. Серафіно, Д. Інглезі та ін. [5, р. 168]

На 1806–1809 рр. був вибраний міським головою [1, с. 791]. У цей період значну увагу І.А. Амвросіо приділив налагоджуванню водопостачання міста – оформленню природних джерел та облаштуванню ставків, колодязів, фонтанів, а також жолобів в околицях міста для худоби [25, арк. 10, 160]. Згідно з посадою І.А. Амвросіо входив до складу Комісії для управління справами Одеського міського шпиталю, де його обов'язками було «сприяти всіма заходами у постачанні шпиталю належною провізією за дешевими цінами», завідувати виділеними на утримання грошима та проводити інспекції приміщень [26, арк. 62–64]. Робив власні пожертви на шпиталь і організував збір коштів, за що з ініціативи одеського градоначальника герцога А.Е. де Рішельє отримав від комісії у 1807 р. подяку [22]. Дотичність до медичної сфери не оминула І.А. Амвросіо під час чуми в Одесі у 1812–1813 рр. – його було призначено комісаром, а діяльність із захворюванням відмічена адміністрацією [22]. Повторно вибраний міським головою на строк 1821–1824 рр. [1, с. 791; 27, арк. 1]

У 1818 р. перебував у складі спеціальної групи, яка займалась укладенням статуту Грецького комерційного училища [28, с. 35], що у майбутньому став відомим навчальним закладом зарубіжного еллінізму. У 1820 р. увійшов до особливого Комітету для розгляду міських доходів та витрат під головуванням градоначальника М.Я. Трегубова. Результатом роботи Комітету стало затвердження у 1824 р. «Положення про доходи і витрати міста Одеси та про управління ними», яке стало першим спеціальним Положенням для Одеси і мало на меті економічне зміцнення міста [1, с. 110–111]. І.А. Амвросіо був серед ініціаторів і піклувальників будівництва церкви в ім'я Стрітєння Господнього на Олександрівській площі (сьогодні іменується Грецькою), але з низки причин храм цей, закладений у 1822 р., так і не був побудований [3, с. 385].

Важливим моментом у біографії І.А. Амвросіо стала його участь у створенні у 1821 р. Грецького філантропічного товариства, членом виконавчого комітету (ефором) якого він став разом з Г. Маразлі, О. Мавро, К. Кумбарі, В. Палеологом. Товариство проіснувало п'ять місяців, його метою стала організація допомоги біженцям з Греції, які опинилися в Одесі внаслідок початку Грецької революції, та повстанцям [29, арк. 17–18 зв.]. За цю діяльність І.А. Амвросіо отримав від уряду Греції у 1844 р. золотий орден Спасителя [30, арк. 1–14].

У 1838 р. він разом з родиною був уведений до спадкового почесного громадянства Одеси [31]. У Списку почесних громадян (архівна справа за 1859 р., хоча Список, ймовірно, має датуватися 1857 р.) значиться сам Іван Амвросіо (з приміткою про смерть у 1852 р.), його дружина Софія Василівна 58 років, сини Михайло 40 років, Олександр 38 років, Григорій 22 роки, дочки Наталія (заміжня), Надія 15 років [32, арк. 37 зв.]. Метричні книги Грецької церкви дозволили уточнити ці відомості. Отже, у 1817 р. він одружився з донькою ніжинського грека Бахчєєвою Софією Василівною (1800(?)–1874) [12, с. 38; 33, с. 10]. У них народилися син Михайло (1817–?), Олександр (1819(?)–?), Григорій (1835–1896), доньки Наталія (?–?), Надія (1841(?)–1863) [12, с. 38; 23, с. 8; 33, с. 10; 34, с. 16]. Окрім згаданих вище дітей, у подружжя народилися ще донька Олена (1820–?), сини Костянтин (1822–?), Елевтерії (1824–1850), Василь (1826–1848), Андрій (1828–?) [12, с. 38; 23, с. 8]. А також, можливо, ще один син на ім'я Григорій (1829–?) [35, арк. 7]; практика давати ім'я померлої дитини іншій не була незвичною у той час.

Судячи з усього, ці діти померли у молодому віці, позаяк вони не згадуються у Списку почесних громадян, і у метричних книгах є записи про смерть деяких з них. У роботі О. Орлова «Исторический очерк Одессы с 1794 по 1803 год» (1885) містяться документи, які непрямо свідчать, що справжнє прізвище І.А. Амвросіо могло бути Ікономопуло [36, с. 117, 124], яке він міг змінити за власним бажанням або через плутанину в документах.

Найбільш відомий серед трьох міських голів-греків цього періоду – Дмитро Спиридонович Інглезі (1771(1773)–1846) [8, с. 672; 23, с. 102; 37], на честь якого названо вулицю в Одесі. Представник шляхетного роду «Дмитро Спиридонов син, внук Октавія» народився на о. Кефалонія в м. Аргостолі [38, арк. 3]. Згідно з формулярним списком він поступив волонтером на службу до російського флоту у 1787 р. [39, арк. 1 зв.] Через його військову належність Дмитра Інглезі іноді ототожнюють зі шкіпером Антоніо Глезі. Помилковість такого твердження довів історик Т.Г. Гончарук, який припустив, що, скоріш за все, А. Глезі міг бути дядею Дмитра Спиридоновича [40]. Згадку про особу А. Глезі (Инглезі) саме у такому родинному статусі знаходимо в газеті «Одесский вестник» [37].

У 1792 р. Д.С. Інглезі вийшов у відставку у чині капітана і надалі конкретна його діяльність невідома: лише запис за 1798 р. у формулярному списку може натякати, що він перебував на Іонічних островах [39, арк. 1 зв.]. З того ж документа дізнаємося, що з 1805 р. він уже перебуває в Одесі. Тут Д.С. Інглезі зайнявся комерцією і зерновим експортом, заснувавши одну з провідних місцевих торговельних компаній. Поряд з цим значну активність Д.С. Інглезі проявив на ниві громадської діяльності. У 1808–1811 рр. він був членом Одеського комерційного суду, потім до 1821 р. – будівельного комітету [39, арк. 2 зв.]. Був членом комісії одеського міського шпиталю.

У 1812–1813 р., коли Одеса потерпала від епідемії чуми, Д.С. Інглезі став комісаром, допомагав нужденним продовольством за власний рахунок [39, арк. 4 зв.]. Епідеміологічні ситуації, взагалі характерні для Одеси, повторилися у 1829 р. знов у зв'язку з чумою та у 1830 р. через холеру. В обох випадках Д.С. Інглезі дієво сприяв покращенню становища мешканців, взявши на себе обов'язки комісара та надаючи продовольчу допомогу мешканцям [39, арк. 5 зв.]. За таку старанність у боротьбі з епідеміями урядом було оголошено Д.С. Інглезі «благовоління» у 1830 р. [41] За участь у протиепідемічних заходах під час боротьби зі знов завезеною чумою у 1837 р. Д.С. Інглезі отримав медаль «За прекращение чумы в Одессе 1837» [37]. Не дивно, що у 1838 р. він увійшов до складу Комісії з розгляду карантинного уставу [7, с. 168].

Авторитет і корисна громадська діяльність Д.С. Інглезі були помічені мешканцями міста, і у 1818 р. його було вибрано «за бажанням усіх громадян» на посаду міського голови, яку він обіймав до 1821 р. [39, арк. 3 зв.–4 зв.]. Відзначення отримав й від уряду у вигляді нагородження орденом Св. Володимира 4 ступеня [39, арк. 13].

У 1822 р. увійшов до комісії з облаштування порто-франко. У 1826 р. згідно з необхідністю перенесення межі порто-франко Д.С. Інглезі розробив проект необхідних змін з пропозиціями щодо обмеження зловживань під час торгівлі. Цей проект з деякими доповненнями був реалізований [42, с. 57–62]. На початку 1830-х рр. Д.С. Інглезі зайнявся допомогою місту у питанні заощення вулиць, налагоджуючи контакти в іноземних портах для привезення каменю і особисто відрядився з цією метою до Константинополя, Греції та Іонічних островів [8, с. 679; 43, арк. 4]. У 1823–1825 рр. він був членом Одеського приказу громадського піклування, з 1831 р. вважався почесним членом ради Одеського інституту шляхетних дівчат [7, с. 168].

Різне спрямування мала благодійницька діяльність Д.С. Інглезі. Він організував збір коштів на міський шпиталь і будівництво при ньому церкви [37], у неврочайному 1833 р. допомагав місту із хлібопостачанням [39, арк. 6 зв.]. Окремим напрямом його філантропічної і громадської діяльності стала допомога своїй грецькій батьківщині і біженцям під час визвольних революційних подій 1821–1829 рр. Д.С. Інглезі увійшов до складу тимчасового «Комітету для допомоги константинопольським грекам, що прибули в Одесу» (1821 р.), який займався наданням грецьким біженцям грошової допомоги та сприяв їхньому оселенню і влаштуванню на службу [44]. Подальші обставини зумовили створення замість Комітету Одеської грецької допоміжної комісії у жовтні 1821 р., до якої як скарбник увійшов Д.С. Інглезі [45]. А потім у 1822 р. і до відділення в Одесі Кишинівського комітету для збору коштів для викупу полонених греків – жителів Хіуса, Кассандри і Сітонії [46, арк. 3].

Про суспільний статус Д.С. Інглезі свідчать такі факти, що з ним листувалися відомі діячі того часу. Окрім місцевої та вищої адміністрації, яка виказувала стосовно нього повагу і неодноразово висловлювала подяку за вирішення міських справ, він підтримував зв'язок з діячами грецького визвольного руху Олександром та Дмитром Іпсиланті, майбутнім президентом Греції Іоаннісом Каподістріа, грецьким православним вченим і суспільним діячем, керуючим господарством Вселенського патріаршого престолу і у майбутньому Головним проповідником Елладської Церкви Костянтином Ікономосом

[38, арк. 15–17 зв., 23–24 зв., 34–35]. У листуванні порушувалися питання грошової допомоги повсталим грекам та полоненим, яку їй надали особисто Д.С. Інглезі та одеські греки [7, с. 168]. Очільник «Філікі Етерії» О. Іпсиланти в одному з листів до Д.С. Інглезі назвав його «благодійником вітчизни та народу» [8, с. 676]. І хоча він усіма силами допомагав Грецькій революції, до лав таємної організації «Філікі Етерія», яка підготувала повстання, Д.С. Інглезі не вступав. У 1844 р. нагороджений грецьким королем Оттоном на згадку про допомогу під час Грецької революції золотим кавалерським хрестом ордена Спасителя [39, арк. 7 зв.].

До суспільних справ долучалася і його дружина – Катерина Зоївна, у дівочтві Куцовська, яка із середини 1830-х до середини 1850-х рр. рахувалася у складі Одеського жіночого благодійного товариства [47, с. 116; 48, с. 352]. У чорновому архівному документі, датованому орієнтовно 1846 р., згадуються їхні діти: Спиридон (1816 р.н.), Олександр (1826 р.н.), Дмитро (1828 р.н.), Аристид (1834 р.н.), Ганна (1819 р.н.), роки народження яких встановлено за метричними книгами Грецької церкви [12, с. 164, 194; 23, с. 102; 38, арк. 7]. Водночас метричні книги дають підстави вважати, що у подружжя були ще діти, але, на жаль, померли у дитячому віці: Марія (1817–1826), Дмитро (1820–1827), Катерина (1824–1826), Софія (1830–?), Іван (1831–1834) [12, с. 164, 194; 23, с. 104]. Хресною матір'ю декого з дітей Дмитра та Катерини Інглезі була Роксандра Едлінг (Стурдза) – віце-голова жіночого товариства і відома діячка на ниві благодійництва: у 1828 р. сина Дмитра, у 1831 р. сина Івана, у 1834 р. сина Арістіда [12, с. 165, 195; 23, с. 103]. Донька Ганна вийшла за одеського купця 1-ї гільдії Івана Спиридоновича Беязі-Мавро [23, с. 31]. Вдалося простежити цікавий факт. Син Д.С. Інглезі Олександр мав доньку Єлизавету від шлюбу з Вікторією Іванівною Кешко [49, р. 94], брат якої Петро Іванович Кешко був батьком Наталії Кешко – дружини короля Сербії у 1882–1889 рр. Милана I Обреновича. Тобто онука Д.С. Інглезі Єлизавета Інглезі була двоюрідною сестрою сербської королеви Наталії Обренович.

Насичений опис громадської діяльності Д.С. Інглезі мало не затьмарив його комерційні здібності, які зробили його одним з поважних купців міста. Станом на 1817 р. його фірма входила до десятки найбагатших грецьких компаній [8, р. 673]. Володів лавками на Грецькому базарі. Реалізуватися у суспільному житті міста, для розвитку якого він доклав значних зусиль, йому допомогли особисті якості – чесність, порядність, співчуття іншим, про які часто згадувалось в архівних документах і періодиці [37; 43, арк. 4; 50, с. 35–36].

На підставі поданого матеріалу можна зробити висновок, що грецькі переселенці долучалися до громадської служби, суспільних справ та формування міської культури, тим самим інтегрувалися до нового середовища і зробили внесок у розвиток Одеси. Висвітлені подробиці життя та діяльності представників грецької громади, які обіймали посади міських голів, персоналізують становлення одеського міського самоврядування. Одеські купці грецького походження Іван Кафеджи, Іван Амвросіо і Дмитро Інглезі уособлюють собою перших мешканців міста, які дієво долучилися до його процвітання та брали участь у громадських, комерційних, соціальних та культурно-освітніх починаннях, сприяючи зростанню добробуту міста. Релігійна спорідненість, комерційна специфіка, лояльність уряду та місцевої влади стали основними причинами вдалого облаштування в Одесі цих грецьких переселенців і поступової асиміляції у новому середовищі. Але, незважаючи на такі приємні умови, вони продовжували зберігати свою ідентичність, допомагаючи історичній батьківщині та місцевій грецькій громаді.

Подальше дослідження може бути спрямоване на вивчення результатів діяльності міських голів у роки їхнього перебування на цій посаді, що доповнить їхні характеристики як активних громадян Одеси. На підставі поданих відомостей про родинний стан можливим буде укласти просопографічні портрети досліджуваних осіб і збільшити науковий доробок з історії грецьких громад.

Література:

1. Одесса 1794–1894 гг. К столетию города. Одесса : Тип. А. Шульце, 1895. LXXX, 852 с.
2. Скальковский А. Первое тридцатилетие города Одессы. Одесса, 1837. [4], IV, [2], 296 с.
3. Смольянинов К.Н. История Одессы. *Записки Одесского общества истории и древностей*. Одесса, 1853. Т.3. С. 338–432.
4. Губарь О. Новые вопросы о старой Одессе. Одесса : Optimum, 2007. 320 с.
5. Sifneos E. Preparing the Greek Revolution in Odessa in the 1820s: Tastes, Markets and Political Liberalism. *The Historical Review/La Revue Historique*. Vol. 11. 2014. P. 139–170.
6. Piatigorsky G.M. De l'histoire de l'activite de la Philiki Eteria a Odessa dans les annees 1814–1821. Les donnees recentes des archives sovietiques sur les biographies des Eteristes d'Odessa. *Les relations entre les peuples de l'URSS et les Grecs, fin du siecle XVIII, debut du XXe siecle. Troisieme Colloque*. Thessaloniki : Institute for Balkan Studies, 1992. P. 115–139.
7. Карамыш Е. Одесский купец Дмитрий Инглези. *Подвижники и меценаты: Грецькі підприємці та громадські діячі в Україні XVII–XIX ст.: Іст.-біогр. нариси /* Голов. ред. В.А. Смолій. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2001. С. 166–169.

8. Prousis Th.C. Demetrios S. Inglezes: Greek Merchant and City Leader of Odessa. *Slavic Review*. 1991. Vol. 50, No. 3. P. 672–679.
9. Надлер В.К. Одесса в первые эпохи ее существования. Одесса : тип. В. В. Кихнера, 1893. 100 с.
10. Державний архів Одеської області (ДАОО). Ф. 4. Оп. 1а. Спр. 138.
11. ДАОО. Ф. 17. Оп. 1. Спр. 93.
12. Греки Одессы. Именной указатель по метрическим книгам Одесской Греческой Свято-Троицкой церкви. Ч. I. 1799–1831, 1836. Изд. 2-е, дополн. / Авт.-сост.: Л.Г. Белоусова и др. Одесса : Удача, 2014. 552 с. (Труды Государственного архива Одесской области. Т. XXXVIII).
13. Одесский вестник. 1828. № 6.
14. Одесский вестник. 1828. № 20.
15. ДАОО. Ф. 37. Оп. 3. Спр. 330.
16. ДАОО. Ф. 37. Оп. 3. Спр. 52.
17. ДАОО. Ф. 37. Оп. 3. Спр. 111.
18. ДАОО. Ф. 37. Оп. 3. Спр. 119.
19. ДАОО. Ф. 37. Оп. 3. Спр. 228.
20. ДАОО. Ф. 37. Оп. 3. Спр. 245.
21. ДАОО. Ф. 18. Оп. 1. Спр. 413.
22. Одесский вестник. 1853. № 8.
23. Греки Одессы. Именной указатель по метрическим книгам Одесской Греческой Свято-Троицкой церкви. Ч. II. 1834–1852. / Авт.-сост.: Л.Г. Белоусова и др. Одесса : Друк, 2002. 374 с. (Труды Государственного архива Одесской области. Т. VIII).
24. ДАОО. Ф. 59. Оп. 1. Спр. 18.
25. ДАОО. Ф. 59. Оп. 1. Спр. 26.
26. ДАОО. Ф. 59. Оп. 1. Спр. 24.
27. ДАОО. Ф. 4. Оп. 1а. Спр. 83.
28. Арш Г.Л. Греческое коммерческое училище Одессы в 1817–1830 гг. (Из истории новогреческого Просвещения). *Балканские исследования*. Вып. 10. 1987. С. 31–62.
29. ДАОО. Ф. 1. Оп. 221. Спр. 4. Ч. 4. (1821 р.).
30. ДАОО. Ф. 457. Оп. 1. Спр. 133.
31. Одесский вестник. 1838. № 88.
32. ДАОО. Ф. 16. Оп. 125. Спр. 2.
33. Греки Одессы. Именной указатель по метрическим книгам Одесской Греческой Свято-Троицкой церкви. Ч. III. 1853–1874 гг. / Авт.-сост.: Л.Г. Белоусова и др. Одесса : Фотосинтетика, 2004. 237 с. (Труды Государственного архива Одесской области. Т. XI).
34. Греки Одессы: именной указатель по метрическим книгам Одесской Греческой Свято-Троицкой церкви. Ч. V: 1802, 1892–1906 / Авт. и сост.: Л.Г. Белоусова и др. Одесса : Чорномор'я, 2005. 320 с. (Труды Государственного архива Одесской области. Т. XV).
35. ДАОО. Ф. 37. Оп. 3. Спр. 351.
36. Орлов А. Исторический очерк Одессы с 1794 по 1803 год. Одесса : Тип. А. Шульце, 1885. XVI, 144 с.
37. *Одесский вестник*. 1846. № 41.
38. ДАОО. Ф. 268. Оп. 1. Спр. 1.
39. ДАОО. Ф. 268. Оп. 1. Спр. 2.
40. Гончарук Т.Г. До історії захоплення у лютому 1788 року турецького судна в Хаджибеї (Одесі) грецьким шкіпером Антоніо Глезі. *Вісник Одеського історико-краєзнавчого музею*. 2020. № 18. С. 29–33.
41. Одесский вестник. 1830. № 44.
42. Полное собрание законов Российской империи. Собрание II. Т. 1. № 46. С. 57–62.
43. ДАОО. Ф. 268. Оп. 1. Спр. 16.
44. Уварова О.О. Створення та діяльність «Комітету для допомоги константинопольським грекам, що прибули в Одесу» (1821 р.) (за матеріалами Державного архіву Одеської області). *Записки історичного факультету ОНУ ім. І.І. Мечникова*. Вип. 18. 2007. С. 158–163.
45. Пятигорский Г.М. Деятельность Одесской греческой вспомогательной комиссии в 1821–1831 гг. *Балканские исследования*. Вып. 8. 1982. С. 135–152.
46. ДАОО. Ф. 268. Оп. 1. Спр. 14.
47. Новороссийский календар на 1836 г. Одесса : Гор. Тип., 1835. 180 с.
48. Новороссийский календар на 1856 г. Одесса : Гор. Тип., 1855. 410 с.
49. Elita social-politică și economică a Basarabiei. Sec. XIX–începutul sec. XX. Documente. II DOCUMENTE. Chișinău 2016. 346 p.
50. Маркевич А. Дмитрий Спиридонович Инглези. *Записки Одесского общества истории и древностей*. Одесса, 1900. Т. XXII. 553 с.